

מחשבה קצרה על הדף

הרב יחזקאל הרטמן

SHORT MACHSHAVA ON THE DAF

סנהדרין דף דף מד

דף מה

רוח פסקונית

ואהבת לרעך כמוך

"בשעה שאמר הקב"ה ליחזקאל לך אמור לישראל אביך האמורי ואמך החתית, אמרה רוח פסקונית לפני הקב"ה רבש"ע אם יבואו אברהם ושרה ויעמדו לפניך אתה אומר להם ומכלים אותם. ומי אית לה רשותא כולי היא. אין, דא"ר יוסף בר חנינא ג' שמות יש לה, פיסקון, איטמוון, סיגרון. פיסקון, שפוסק דבריו כלפי מעלה (כיון שטוען בעד ישראל, יש בכך כבוד השכינה. מהר"ל). איטמוון, שאוטם עוונותיהם של ישראל. סיגרון, כיון שסוגר שוב אינו פותח".

רש"י לומד שרוח פסקונית היינו המלאך גבריאל. בהגהות הגר"א משיג בלשון חריגה: אינו כן. וכנראה שהגר"א מסתמך על מקור אחר שבו מבואר דלא כרש"י. ויש מציינים לנכתב בספר רזיאל המלאך:

"אמר רבי ישמעאל אני ראיתי את ממ"ה יושב על כסא רם ונשא וחיילותיו עומדים לפניו מימינו ומשמאלו, ואמר לי מלאך שר הפנים ששמו מטטרו"ן רוח פסקיני"ה פסקי"ן אטמו"ן היגרו"ן סיגרו"ן וכו". הרי שאין מדובר בגבריאל אלא במט"ס.

וכן בתיקו"ז (צא ע"ב): "אשכחנא בספר רזיא"ל דאית ייהיב לאדם קדמאה דמטטרו"ן קרא לי קב"ה שמהן סגיאין, לזמנין אתקרי מיטטור"ר וכו' ולזמנין אתקרי פתחו"ן סגרו"ן אטמו"ן. אטמו"ן בזמנא דאיהו אוטם חובין דישראל, סיגרו"ן בזמנא דסגר תרעין דצלותא. פתחו"ן בזמנא דפתח תרעין דצלותא וכו' והכי כל שמהן כפום שליחותיה".

בספר דברי תורה (מונקאטש ח"א ס"י פו) מביא את דברי הגר"א, וכתב דלולי שלהגר"א יש מהלך אחר מאשר האריז"ל, היינו אומרים שכוונתו לדברי האריז"ל בשער היחודים (פ"ו יחוד ד) והובא בסידור רבי שבתי קודם נשמת כל חי, לכיון בשם אטמו"ן ושם פסקו"ן ובשם סגרו"ן ושם מטטרו"ן, כי יוסף ומט"ס שניהם אחד וכו'. משמע דמט"ס שייך לשמות המוזכרים כאן.

ומוסיף עוד, דהנה אחד מהשמות הוא סיגרון, כיון שסוגר אינו פותח. ופירש"י כיון שסוגר שאין לו רשות לבקש רחמים כיון שגבר החימה, שוב אין מלאך אחר פותח בבקשה כי לא יועיל. וי"ל דקאי על מט"ס שהוא כנגד יוסף, היסוד, והוא המוציא הדברים לפועל. וכשאצלו אין יותר זכויות, הרי שנסתם הדיון. אך אם הכוונה לגבריאל, הרי בזהוהר מבואר שמיכאל מצד החסד וגבריאל מצד הגבורה, ולא שייך לומר עליו שהוא זה שסוגר את הדין, דאדרבה אחרי מידת הגבורה יש מקום להמשיך ולהעלות את מידת הרחמים. עכ"ד הדברי תורה.

ועל דרך זו איתא במגלה עמוקות (ואתחנן אופן קטז) דמביא את דברי רש"י, ומוסיף: "אבל רוא דמלה מטטרו"ן נקרא אס"ף שהוא מאסף לכל המחנות שהוא ר"ת 'איטמוון' 'סיגרון' 'פתחון', ויוסף שהוא דרגא דמטטרו"ן, עליו אמרה רחל אס"ף אלקים את חרפתי".

ונוסיף מה שהבאנו בשיעורים הקודמים, דמט"ס הוא גילוי הקב"ה בעולם, בשונה מגבריאל שהוא עומד לעצמו, על כן מובן מאד שהמט"ס מעמיד דברים כלפי מעלה. ודוק, דא"א להאריך בזה יותר.

"ואהבת לרעך כמוך - ברור לו מיתה יפה".

והקשו התוס', דלכא' תמוה, מהיכ"ת לומר שואהבת לרעך כמוך הוא לאחר מיתה, והרי בפשטות קאי מחיים.

ותי' התוס' בשם י"מ, דבאמת מחיים אין דין 'כמוך' דהרי חייך קודמין, אלא ע"כ דמיירי על אופן המיתה, וכ"כ רבינו יונה.

הגר"י פערלא בביאור הרס"ג (עשה יט) מעיר על דבריהם, דהרי בכמה דוכתי מבואר איפכא, דמשנה ערוכה היא בפ"ט דנדריים "ועוד אמר ר"מ פותחין לו מן הכתוב שבתורה ואומרים לו אילו היית יודע שאתה עובר על... ואהבת לרעך כמוך", הרי דמצוה זו נוהגת מחיים. וכן בקידושין (מא, א) "א"ר יהודה אמר רב אסור לאדם שיקדש את האשה עד שיראנה שמת יראה בה דבר מגונה ותתגנה עליו ורחמנא אמר ואהבת לרעך כמוך". וכן בעוד מקומות.

ומיישב, דנהי דעיקר קרא דואהבת לרעך כמוך לא קאי אלא על חייבי מיתות בי"ד, היינו משום דמחיים לא שייך כמוך דחייך קודמין, אבל מ"מ שוב שמעינן מינה דק"ו שחייב לאהוב כל ישראל הכשרים בחייהם, אע"ג דעיקר קרא לא מיירי בהכי אלא בחייבי מיתות בי"ד.

ומוסיף, דכיון שכל ענין מיתה הוא בדרך השלילה, שלא לגרום לנידון בזיון וצער מיותר, הרי דאין ללמוד מכך אלא שלא לצער את חבריו וכיו"ב, ולא על דרך החיוב.

ונקודה זו היא נושא שכבר דנו בו הראשונים.

הרמב"ן מביא על פסוק זה (קדושים יט, יז) את הקושי דהרי חייך קודמין, ומיישב: א) "וטעם ואהבת לרעך כמוך, הפלגה... שיאהב חבריו בכל ענין כאשר יאהב את נפשו בכל הטוב". ב) "ויתכן בעבור שלא אמר ואהבת את רעך כמוך, והשוה אותם במילת לרעך... שיהיה פירושו להשוות אהבת שניהם בדעתו, כי פעמים שיאהב אדם את רעהו בדברים ידועים להטיבו בעושר ולא בחכמה וכיו"ב, ואם יהיה אוהבו בכל, יחפוץ שיזכה רעהו האהוב לו בעושר ובנכסים וכבוד ובדעת ובחכמה, ולא שישוה אליו, אבל יהיה חפץ בלבו לעולם שיהיה הוא יותר ממנו בכל טובה, ויצוה הכתוב שלא תהיה פחיתות הקנאה הזאת בלבו..."

וכן הם דברי המהרש"א על הגמ' שבת (לא, א) במה שאמר הלל "דעלך סני לחברך לא תעביד", ומדוע נקט לשון שבשלילה, אלא דמשמע ליה דהפסוק קאי על ענינים שבשלילה, ואילו גבי עשיית טובה לזולתו לא קאמר ואהבת לרעך כמוך, כדאמרינן חייך קודמין.

אמנם ברמב"ם (דעות ו, ג) להדיא לא ס"ל כן, דכתב: "מצוה על כל אדם לאהוב את כל אחד ואחד מישראל כגופו שנא' ואהבת לרעך כמוך, לפיכך צריך לספר בשבחו ולחוס על ממונו כאשר הוא חס על ממון עצמו ורוצה בכבוד עצמו". וכן בהל' אבל (יד, א) כתב דכל עניני גמילות חסדים הרי הן בכלל ואהבת לרעך כמוך - כל הדברים שאתה רוצה שיעשו אותם לך אחרים, עשה אותה אותן לאחיך בתורה ובמצוות.

והפמ"ג (ס' קנו באשל אברהם) מציין שנראה שהרמב"ם חולק על מה שכתב המהרש"א.

בים של שלמה (יבמות פ"ג ס' טז) כתב שמה שנוהגים העשירים לקנות מקום חשוב לקברו כדי להיות שוכבים אצל צדיק, לפי הסברא יוצא שכרם בהפסדם כי אולי אינם ראוים לכך ויענשו כי צר ורע לצדיק שישכוב רשע או שאין הגון אצלו, ומעשה דאלישע יוכיח.

ויתירה מזו מצינו בציוני (פרשת ויחי) שכתב: "וא"ת מה מזיק לאב או לצדיק אחר להקבר אצלם, אלא כשהצדיקים נחים על משכבותם מגלין להם רזי עליונים ותחתונים. ואם נקבר אחר אצלם שאין שוה להם במעלתם ימעטו העליונים מלהגיד ולגלות להם סודות אשר בהם יהנו כאלו יאכלו כל טוב שבעוה"ז". כלומר שלא רק רשע לא קוברים אצל צדיק, אלא אפילו צדיק שאינו בדרגת הצדיק הקבור, אין קורבים. ומביא את מעשה דריב"ל ורשב"י, שאמר רשב"י שאם נראה הקשת בימינו אינו ראוי לבא אלי. וא"ת מה מזיק להם להקבר זה אצל זה, הלא הנשמות אינם יחד. אלא שמניחים הנשמות על העצמות ומדברים תמיד עם המתים והנשמות חוזרות אצל העצמות. וידוע למקובלים שבעצמות של אדם יש דעת לשמוע ויכולת בהם להפוך את עצמם אם יעשום מרובעות מכל צד, ע"ש. וכן הבאנו בעבר לענין "הבלא דגרמי".

ובספר אגרא דפרקא לבעל הבני יששכר (אות רסד) מוסיף על כך, דבמשלי (טו, לא) איתא "אוזן שומעת תוכחת חיים בקרב חכמים תלין", והיינו כענין אין קוברין רשע אצל צדיק, דהרוח בא בכל פעם מעולם העליון לפקוד את הגוף והבלא דגרמי, ומודיע לו רזי תורה מה ששמע ולמד מעולם העליון, וזה ענין חליצת עצמות שאמר הנביא ועצמותיך יחליץ, וכיון שנקבר הצדיק אצל רשע, והרשע אינו ראוי לשמוע, אזי עי"ז מונעין הרזי תורה גם מהצדיק.

עוד מוסיף האגרא דפרקא, דהאיש שאינו בן תורה בחייו, אבל היה רגיל בחייו לשמוע תוכחה, בודאי שכרו לא יקופת, וזוכה לשמיעה גם אחרי מותו, ע"כ איש כזה בבוא פקודתו מותר לקבוע לו מקום מנוחתו בין חכמי התורה, כי בודאי לא ימנע מהצדיקים אורם ע"י איש כזה, כי גם הוא ראוי לשמיעה. וזה שרמז בפסוק און שומעת תוכחת חיים, היינו ששומע תוכחה בחיים חיותו, בקרב חכמים תלין, כלומר בבוא ימי הליכתו לגן עדן, והגוף ילין עד הבקר לתחית המתים.

דף מח

קללת חנם חוזרת למקלל

"כל קללות שקלל דוד את יואב, נתקיימו בזרעו של דוד". ובהמשך: "היינו דאמרי אנשי תהא לוטא ולא תהא לטיא", פרש"י שנוח להיות מן המקוללים ולא מן המקללים, לפי שסוף כל קללת חנם לשוב אל המקלל.

המהר"ל כאן מבאר, שהדוגמה לדבר היא אדם הזורק אבן בכותל, אם לאבן אין מקום לנוח בכותל, הרי היא חוזרת אל מי שזרקה. המקלל קללה שלא חלה על המקולל, הרי היא חוזרת על המקלל. ומפנה לגמ' בשבת (צז, א) החושד בכשרים לוקה בגופו, דהיינו שהחושד באדם אחר שיש בו עבירה ואין בו, הרי אותו חשד חוזר אל החושד, ולכן הוא לוקה בגופו.

ובגור אריה מאריך ביסוד זה לענין עדים זוממין (שופטים יט, יט) שדרשו חז"ל "כאשר זמם ולא כאשר עשה", ומה הביאור בזה, והרמב"ן מסביר שאם הדין נעשה מוכח שהעונש היה מגיע לאותו אדם, שכן לא היה הקב"ה מביא מכשול לבית הדין. אולם המהר"ל חולק על כך, ומבאר שעיקר הטעם הוא שכאשר אדם זומם מחשבה רעה על אחר, אם היא לא באה לידי גמר, הרי היא חוזרת על הזומם. ומביא את הגמ' בשבת (שם) וכן את הגמ' דידן, להראות שדבר שלא נגמר - כקללה שלא חלה,

אולם כבר ציינו, דהרמב"ם בלשונו מיישב את הערת התוס' דחייך קודמין, והיינו דהרמב"ם מדגיש שאדם צריך לתת לאחרים מה שהוא מצפה שאחרים יעשו לו. ולא נכלל בזה שאדם צריך לתת לאחרים מה שהוא היה עושה לעצמו.

דף מז

קלני מראשי קלני מזרועי

"בשעה שאדם מישראל מצטער שכינה מה לשון אומרת, קלני מראשי קלני מזרועי. ואם כן המקום מצטער על דמן של רשעים שנשפך, ק"ו על דמן של צדיקים".

והלימוד למעשה שהרבה מהספרים מביאים הוא שכיון שבצער האדם יש צער השכינה, ממילא כשהאדם מתפלל שלא תהיה מגמתו רק על צערו אלא גם על צער השכינה. וכן איתא בברכות (סג, א) "אמר רב הונא בר ברכיה משום ר"א הקפר כל המשתף ש"ש בצערו כופלין לו פרנסתו". רש"י מפרש שמברך על הרעה ד"ן האמת, א"נ שמבקש רחמים מלפניו. אך המהרש"א טוען שאין זה משמעות הלשון 'משתף', אלא הוא כענין עמו אנכי בצרה, היינו שיתפלל שיעשה למען שמו, שהוא עצמו בצרה, והשתא הוי משתף שם שמים.

והאריך בזה הנפה"ח שער ב' (פרק יא-יב), שתכלית הכוונה בתפילתו של האדם, היא למען שמו באהבה. ואפי' כאשר אדם מתפלל על עצמו, עליו לדעת שהשכינה מצטערת בצערו, וכמתני' דילן. וכן בשמו"ר (פ"ב) מה התאומים הללו אם חשש אחד בראשו חבירו מרגיש, כן אמר הקב"ה עמו אנכי בצרה. ובתנחומא (ס"פ אחרי) אחרי כל ישועה שבאה לישראל היא של הקב"ה שנא' עמו אנכי בצרה.

ובהג"ה שם מציין דמה שנקטה המשנה קלני מראשי קלני מזרועי, הוא כנגד תפילין ש"ר ותש"י, כי ארז"ל (ברכות ו, א) שהקב"ה מניח תפילין, וענין התפילין שלו ית' הוא התדבקותו להיטיב עמו בכל, כמ"ש שם תפילין דמארי עלמא מה כתיב בהו, ומי כעמך ישראל גוי אחד וכו'. וכ"כ בקצרה המהרש"א כאן.

וכן הביא הנפה"ח את הגמ' הנ"ל בברכות "כל המשתף ש"ש בתפילתו כו".

וכע"ז מובא בספרי חסידות. ע"י בספר אמרי יוסף (פרשת תולדות) שכאשר אדם מתפלל יש מקטרגים ומלאכים שעלולים לעכב את התפילה. אך כאשר אדם מתפלל על צער השכינה, אין מי שיכול לקטרג עליה שלא תתקבל. וזה ענין שיתוף ש"ש בצערו.

דף מז

אין קוברין רשע אצל צדיק

אין קוברין רשע אצל צדיק, וילפינן לה מאלישע הנביא.

המהר"ל בהלכות שמחות מבאר את הטעם: "משום דאל הצדיק מגלין מה שנגזר מאחורי הפרגוד, כדאיתא פ' מי שמתו, ומתי שהרשע סמוך לו מונעין מלגלות לו כדי שלא ישמע ג"כ הרשע".

וכן איתא בספר חסידים (ס"י תשה): "מעשה בת"ח צדיק שקברוהו אצל מי שאינו הגון, בא הצדיק לכל בני העיר בחלום, הרעותם לי שקברתוני אצל בית הכסא שריחו רע (-היינו אותו רשע), וקשה לי העשן, ושמו אבנים בין קבר הצדיק לקבר הרשע כמחיצה, ומשם והלאה לא בא להם בחלום".

הרי היא חוזרת למקורה.

ובבאר הגולה (באר שני) מבאר עוד שמחשבה שלא חלה, קלה להשתנות ומחפשת מקום לנוח, ולבסוף חוזרת למשלח.

אך כאשר המחשבה כבר עברה לעולם המעשה, כגון ב'כאשר עשה', קשה לשנות אותה. ואף שוודאי יענישו העדים השקרנים, אין כאן גדר של "כאשר זמם" שענינו חזרת המחשבה הרעה.

ומוסיף שכן במגילת אסתר נאמר "ישוב מחשבתו הרעה אשר חשב על היהודים על ראשו". והוא מענין הנ"ל.

דף מט

דוד בתורה ויואב במלחמה

"ויהי דוד עושה משפט וצדקה לכל עמו ויואב בן צרויה על הצבא. אלמלא דוד לא עשה יואב מלחמה, ואלמלא יואב לא עסק דוד בתורה".

בספר ויקרא יצחק (לרבי רחמים פלאגי בן הגר"ח) מציין לגמ' בעבודה זרה (ז, ב) שהביאו את ר"א בן פרטא לפני המלכות, ואמרו לו מדוע למד תורה ועסק בלסטות. השיב להם "אי סייפא לא ספרא, ואי ספרא לא סייפא, ומדהא ליתא הא נמי ליתא". וכונתו כדברי הגליוני הש"ס שמפנה לתוס' בתענית (ז, א) על הגמ' שדברי תורה מתקיימים רק במי שהוא בעל ענוה, והביאו התוס' מהגמ' בעירובין שלא תימצא התורה בסוחרים ההולכים מעבר לים, דאי ספרא לא סייפא ואי סייפא לא ספרא, מבואר שהבין התוס' שאין זה יסוד דוקא בלסטים, אלא דהלומד אין לבו פנוי ואין לו עת לעסק אחר, וא"א להיות למדן וסוחר יחד.

ומבאר הויקרא יצחק את הגמ' כאן ע"פ היסוד הנ"ל, דאם דוד היה עוסק במלחמה לא היה יכול לעסוק במלחמה, דאי סייפא לא ספרא.

ומציין עוד לרש"י בדברי הימים (א, יח) שבתחילה עסק דוד המלך במלחמה, אלא שמפני שרצה לעסוק בתורה, מינה את יואב על המלחמה.

במגלה עמוקות (ואתחנן אופן א) כתב שמושה רבינו ידע שיהושע יהיה המנהיג שייצא למלחמה לפני עם ישראל, אלא שצריכים מנהיג נוסף שיעסוק בתורה. ובמדרש איתא שכל דבר ברא הקב"ה זוגות - שמים וארץ, אדם וחווה, עוה"ז ועוה"ב, משה ואהרן. וכן הוא בתנאים ואמוראים: שמעיה ואבטליון, הלל ושמאי, רבי ור' נתן, רב אשי ורבינא, רב ושמואל וכו'. תמיד יש שני צדדים שמביאים להשלמת התורה. על כן התפלל משה רבינו לפני הקב"ה, אי ספרא לא סייפא וכו', דיהושע ייצא למלחמה, ואני אלמד תורה. וזה שכתוב "את גדלך ואת ידך החזקה", שיש גילוי של מידת החסד ושל מידת הדין, על כן יש מי שיוצא למלחמה ומנהיג במידת הדין, ויש את זה שמלמד תורת חסד.

והקב"ה השיב לו: רב לך, כבר אמרתי לך קח לך את יהושע. כלומר אין לך לבקש שני מנהיגים, דבר אחד לדור ולא שניים. יהושע יעשה את שני התפקידים. וזהו "חזקהו ואמצהו" - חזקהו בתורה, אמצהו במלחמה, וכן "הוא יעבור לפני העם והוא ינחיל אותם" - יעבור לפניהם במלחמה, וינחיל אותם בתורה.

ומשמע מתוך דבריו שהיה זה ענין מיוחד גבי יהושע.

וכ"כ בספר ויקרא יצחק הנ"ל (במס' ע"ז שם) לגבי מה שנאמר ביהושע שנלחם בעמלק, וקשה שהרי עליו נאמר "לא ימיש מתוך האהל", אלא שזה היה ע"פ הדיבור ואין למדים ממנו. שבוזה היה יהושע מיוחד, אך בדר"כ אין שני הדברים מתקיימים באדם אחד. [ועל דרך שראינו לעיל דתורה וגדולה במקום אחד הוא דבר נדיר].

דף נ

שבת אצל כהנים

היתה הו"א שבת כהן שחיללה שבת תענש בשריפה: "סד"א הואיל ואחמיר בהו רחמנא בכהנים דרבי בהו מצוות יתירות, תידון בשריפה, קמ"ל".

וצ"ב, נהי שהכתוב ריבה בכהנים מצוות, אך מצות שבת אינה מיוחדת כלל לכהנים.

ובספר לקט טוב להגר"י ענגיל (כללו אותה) כתב שמבואר כאן "דקדושת הכהונה מתפשטת על כל המצוות ואפי' על מצות שבת שאינה מצות כהונה כלל". ומביא לכך ראיה מקידושין (כ"א) שמסתפקת הגמ' בעבד עברי כהן מהו שימסור לו רבו שפחה כנענית, והיינו דכהן יותר קדוש, והדבר נוגע לכל המצוות ולא רק למצוות הכהונה.

בספר אהבת יהונתן (סוף פרשת אמור) כתב בביאור הפסוק "נבילה וטריפה לא יאכלו הכהנים", שכבר תמהו חז"ל דהרי גם לישראל הם אסורים, וביאר ע"פ הרמב"ם שפסק דבמלחמה מותר לאכול נבילות, והיינו דהוא נגד היצה"ר כמו יפת תואר דהותרה במלחמה, ולעתיד יהיה מלחמת גוג ומגוג ויהיו ישראל מותרין לאכול נבילות, וזהו דקאמר הכתוב דהכהנים לא יאכלו, דכמו כן כהן אסור ביפת תואר, לכן כל נבלה וטריפה לא יאכלו הכהנים.

ובמרגליות הים כאן מציין שאין זה רק לגבי כהן, אלא גם בנוגע לזמנים מקודשים. והביא מספר מתן שכתב של מצות להפמ"ג שדן אם עבירה הנעשית בשבת חמורה מאותה עבירה שנעשתה ביום חול. ובכתבי הרמ"ק כתב שמצוות הנעשות בשבת מתעלות יותר מבחול. וראה זבחים (צא, א) אטו שבת למוספין אהני לתמידין לא אהני (בתמיה), כלומר שקדושת השבת גורמת עליו גם לקרבן התמיד.

וה"ה לגבי מקום מקודש. ומביא שם מספר הזוהר שמצוות שנעשות בא"י יש להן מעלה גדולה מאם היו נעשות בחו"ל (ויצוין לרמב"ן שבחו"ל המצוות הן רק בגדר הציבי לך ציונים).

נמצא דבכל ג' הרבדים - עולם (א"י) שנה (שבת) נפש (כהן), יש עליו למצוות שנעשות במצבי קודש.

דף נא

הלכתא למשיחא

"אמר רב נחמן אמר רבה בר אבון אמר רב הלכה כדשלח רבין משמיה דרבי יוסי ברבי חנינא, אמר רב יוסף הלכתא למשיחא, א"ל אביי אלא מעתה שחיטת קדשים לא ליתני הלכתא למשיחא, אלא דרוש וקבל שכר הכא נמי דרוש וקבל שכר, הכי קאמרי הלכתא למה לי סוגיא דשמעתא הלכה קאמר". כלומר כיון שהשאלה היא איך לפרש את לשון הברייתא, אין שייך בזה פסק הלכה.

מתוך דברי התוס' נראה שאכן צריכים לדעת הלכה גם כשאינו נוגע לזמן הזה, ורק כשמדברים על לשון הברייתא אין צורך לפסוק הלכה.

בחוות יאיר (סי' קכד) מבאר שבוודאי צריכים ללמוד את כל התורה, גם מה שאינו נוגע כיום, אף שעיקר הלימוד צריך להיות בדברים מעשיים.

בדברי שאול כאן (לבעל השואל ומשיב) מבאר את התמיהה "הלכתא למשיחא", ע"פ מה שכתבו המקובלים דלעתיד לבא יהיה הלכה כב"ש נגד ב"ה, וא"כ לא שייך למפסק הלכתא למשיחא, דכללי ההלכה שיש

לנו כיום אינם אלא לפי העוה"ז, ולא לפי מה שיהיה לעת"ל.

והנה, בהקדמת הערוך לנר למסכת מכות מביא שלושה הסברים מדוע יש ללמוד ענינים שאינם נוגעים למעשה: (א) יש ללמוד כדי להתכונן לבניין בהמ"ק. וכן מביא החפץ חיים אודות לימוד קדשים. (ב) צריך ללמוד את התורה כי כל מי שלומד פרשת עולה כאילו הקריב עולה וכו'. (ג) התורה היא מקשה אחת כמנורה, וכל חלקי התורה נצרכים זה לזה.

בבאר מים חיים (פרשת צו) מוסיף נדבך נוסף, שבוודאי יש מצות לימוד תורה שעומדת לעצמה, בנפרד מקיום המצוה, ומה שהגמ' מדברת על "דרוש וקבל שכר" הוא לגבי עשיית המצוות ממש. דבני אדם שמשותקים להביא לידי מעשה, להעלות את כל הקדושה לעולם המעשה, הם גם מקיימים את המצוה. וע"ז אמרין דרוש וקבל שכר, דרוש מלשון דרישה וביקוש. שכיון שמשותקים לכך, הדבר נחשב כאילו עשה בפועל את המצוה. הקב"ה מצרף מחשבה למעשה.

הרי שמוסיף הבאר מים חיים נקודה נוספת: לא רק שלומד תורה כדי להתכונן או כאילו הקריב, אלא אדם שמתכונן לקיים את המצוה מתוך תשוקה לקיום, הרי זה כאילו קיים המצוה.

ובזה מובן היטב שהגמ' שואלת הלכתא למשיחא, כלומר מדוע צריך לדעת ההלכה למעשה. ותירצה דרוש וקבל שכר, שמכין עצמו כדי לעשות את המעשה וע"כ צריך לדעת ההלכה למעשה.

דף נב-א

את אביה היא מחללת

ר"מ דרש מהפסוק את אביה היא מחללת - אם היו נוהגין בו קודש נוהגין בו חול, כבוד נוהגין בו בזיון, אומרים ארור שזה ילד ארור שזה גידל ארור שיצאה זו מחלציו. ואמר רב אשי כמאן קרינן רשיעא בר רשיעא, אפילו לרשיעא בר צדיקא, כמאן כהאי תנא.

המרדכי (כאן) מביא שאם יש בת כהן שהמירה דתה, או שזינתה, אין חיוב לכבד את האב מדין וקדשתו. ונפסק ברמ"א (סי' קכח, מא). המג"א (ס"ק סב) נוקט שזהו רק בעוון זנות, ומביא ראיה מסוגיין דלר"ש שר"פ חמורה שכן נתנה לבת כהן שזינתה, ומאי חומרא שכן מחללת את אביה, ואם איתא דבת כהן שעבדה ע"ז נמי מחללת את אביה, א"כ מנא לן דשריפה חמורה, הא כשעבדה ע"ז היא בסקילה, אלא ע"כ דדוקא בזנות מחללת אביה דהוה ליה לשמרה מזנות שלא תתיחד עם אדם, אבל שאר עבירות אין יכול לשמרה. ומה שנקט המרדכי שהמירה דעתה, היינו משום שמסתמא גם זינתה. וציין לגמ' בכתובות שסוקלים הנערה יל פתח בית אביה כלומר: ראו גידולים שגידלתם, כלומר שיש טענה על האב באופן מיוחד לגבי זנות.

בספר די באר להגר"ד מן זצ"ל (חלק ח פרשת אחרי - הביאו כאן הספר "דף על הדף") מביא מסוגיין שחילול נאמר רק על זנות ועל חילול שבת. ומבאר שחילול הוא דבר שמתייחד לפריצת גדר. שמירה מעריות נקרא גדר, וכמו שכתב רש"י (בראשית לד, ז) שהאומות גדרו עצמן מן העריות. וכן לעיל (לו, א) שהשמירה מאיסור נדה עם אשתו נקרא "סוגה בשושנים", כענין גדר. וכן חילול שבת הוא פריצת הגדר של שבת.

מעתה, זה הביאור בדברי המג"א, דוקא בזנות אנו אומרים שבת שמזנה פורצת גדר, ואז אומרים ראו גידולים שגידלתם. אם האב היה מחנכה כראוי, לא היתה פורצת את הגדר. ואינו דומה לשאר עבירות שזו עבירה פרטית, ואילו שמירת הגדר או פריצתו, תלוי בחינוך.

וצרף לכאן את מה שאמר הגר"א לאשתו באגרת הגר"א: "ועל קללה ושבועה וכזב תכי אותם ולא תרחמי עליהם כלל, כי חס ושלום בקלקול הבנים יענשו אב ואם מאד. ואף אם תדריכי אותם תמיד במוסר ולא יקבלוהו, אוי לאותה בושה והצער והבזיון בעוה"ב, את אביה היא מחללת, כמאן קרינן לרשע בן צדיק רשע בן רשע וכו'".

וכן החפץ חיים (שם עולם ח"א פט"ז) מביא את דברי הגר"א, ומוסיף שמי שילדיו מורדים והולכים לארצות רחוקות ועוזבים את הדת, הדבר גרוע ממי שאין לו ילדים. והעצה היא שיתמוך בתורה ובמוסדות תורה ובכך יביא לעצמו זכויות כמו שמקבל מילדיו.

ואע"פ שבגר"א משמע שקאי על כל המצוות, לפי המגן אברהם יוצא שדבר זהו בעוון זנות באופן מיוחד.

דף נב-ב

נדב ואביהוא

"וכבר היו משה ואהרן מהלכין בדרך ונדב ואביהוא מהלכין אחריהן וכל ישראל אחריהן, אמר לו נדב לאביהוא מתי ימותו שני זקנים הללו ואני ואתה ננהיג את הדור".

מלבד שהדבר תמוה היאך יתכן שאמרו כן, עוד מוסיף להקשות הקה"י בברכת פרץ (פרשת משפטים) הלא בתורה מפורש חטאם שנתחייבו מיתה בהקריבם אש זרה אשר לא ציווה, ועוד קשה דלא מצינו שבעבור שרוצה שררה ורבנות יתחייב מיתה בידי שמים.

וביאר שבאמת נענשו על האש הזרה, אלא שהקב"ה היה יכול לנהוג עמם במידת הרחמים ולא להענישם, אלא דאמרו בר"ה דף ז' שהקב"ה נושא עוון למי שמשיים עצמו כשיריים, וכאשר אמרו שרוצים להיות המנהיגים הפקיעו עצמם מלהיות כשיריים, ושוב נענשו על האש זרה.

ונצרף לכך מה שכתב בספר באר שמואל (פרשת במדבר), שנדב ואביהוא לא התכוונו שיהיו המנהיגים, אלא דעיקר חטאם של נדב ואביהוא היה כמה שבחרו בדרך זר ונפלא מה שאין הדור ראוי לכך, עד שמרוב דביקותם וחסידותם חשבו להנהיג את הציבור באופן שלא יצטרכו למתנת חינם כי אם ע"פ שורת הדין, וכמ"ש בתחילה עלה במחשבה לברוא את העולם במדה"ד, ראה שאין העולם מתקיים שיתף מדת הרחמים למדה"ד, והם נתעלו כ"כ עד שרצו להפשיט מעליהם קבלת החסד ולהתנהג ע"פ מדה"ד, והוא ענין זר ונפלא ועבודה קשה שבמקדש, למעלה מיכולת האדם. ואפי' אם הם בעצמותם היו במעלה הנפלאה הזו, מה נעשה שאין הדור במדרגה זו. והנה זקן הוא כינוי למדת החסד והרחמים, וזה שאמרו וכבר היו משה ואהרן מהלכים בראש, וע"פ הנהגתם היו מוכרחים להלוך גם נדב ואביהוא אחריהן, ואמרו מתי ימותו שני זקנים מלאים רחמים הללו ואני ואתה ננהיג את הדור ע"פ דרכנו ומדותינו שלא נצטרך למתנת חנם חנינה וחמלה.

ולפי דבריו מובנים טפי דברי הברכת פרץ, דכיון ששאפו להנהיג ע"פ מדת הדין, שוב הם עצמם לא זכו לרחמים ונענשו בתוקף הדין על שהכניסו אש זרה.

ובאור החיים (פרשת אחרי) איתא שנדב ואביהוא מתו שכשראו את השראת השכינה רצו להדבק בהקב"ה ולצאת מעוה"ז, ולכן מתו. וגם על דבריו קשה דהרי בפסוק נאמר שנענשו על שהכניסו אש זרה. אך לפי האמור י"ל שהם רצו להדבק בשכינה ללא הגבולים וההסתרים שבעוה"ז שמכניסים את הכל למסגרת של רחמים, והם רצו השפעה ללא מחיצות דהיינו מידת הדין, ושוב נענשו מיד על שהכניסו אש זרה. ונראה נכון.